

CARLES LLOP

Arquitecte, professor titular d'Urbanisme de la Universitat Politècnica de Catalunya

EL TERRITORI HA PRECEDIT I PRESIDEIX EL PLA A LA METRÒPOLI DE BARCELONA. PER UN PLA OBERT I EVOLUTIU EN LA SEVA GESTIÓ

La notícia de l'aprovació definitiva del Pla aportà una renovada confiança en el projecte del territori metropolità, i la culminació, necessària, del projecte ampli de planejament del territori català. Els que ens vàrem formar, acadèmicament i professionalment, en els episodis de la formulació i l'acabament del Pla general metropolità de Barcelona (PGM) veiem en l'aprovació del nou pla un sentit de normalitat democràtica i un avenç en la cultura del planejament. La sacralització del PGM, un pla anhelat i resultat de la restricció del fet metropolità a 27 municipis del cor central de la regió urbana, ha estat un referent en la cultura del planejament i alhora un document condicionador en excés, que ha marcat la manca d'innovació en la generació i estructuració de nous coneixements, conceptuals, projectuals i procedimentals a l'escala metropolitana. Massa anys de retard en la seva reformulació i en el pacte institucional per renovar-lo. Tanmateix, encara gràcies al coratge dels que ho han fet possible.

Un pla comença a ser-ho quan s'aprova

En efecte, que el Pla estigui aprovat és, segons el meu entendre, el principal valor d'aquest. És un pla que ha estat elaborat d'una manera interessant, per la coparticipació dels agents realment metropolitans –superant la capitalitat i el cor central dels històrics límits dels 27 municipis–, ha incorporat les ciutats madures de l'Àrea Metropolitana (les Ciutats de l'Arc Metropolità) i ha estat adoptat per la comunitat política. La definició de l'àmbit del PTMB, que abasta el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Garraf, l'Alt Penedès, el Vallès Oriental, el Vallès Occidental i el Maresme, amb una superfície de 3.236 km² repartits entre 164 municipis, representa la superació del planejament del Pla general metropolità (PGM) del 1976 i legitima l'aspiració del vell pla dels anys seixanta del segle passat que iniciava una trajectòria d'un planejament regional (llavors molt necessari) i que fins ara no ha trobat la seva culminació (molt pertinent). L'Institut d'Estudis Territorials (IET) ha estat la institució responsable de concretar i materialitzar les propostes formulades per la Ponència Tècnica de la Comissió d'Ordenació Territorial Metropolitana de Barcelona; una conjugació de la coordinació tècnica i de l'esforç de la concertació dels agents socials.

Més enllà de la complexitat administrativa, la força del territori com a patró del Pla

L'altre component fonamental del recent Pla, una novetat, és la definitiva presència del territori com a factor definitori de l'estructura d'aquest. La definició del sòl rural i del sistema d'espais oberts, com espais definitivament protegits de l'acció urbanitzadora, es planteja com un dels trets fonamentals per a la gestió dels valors ambientals de la gran ciutat metropolitana. En efecte, el sistema d'espais oberts recull i legitima un conjunt vast d'aportacions analítiques i d'accions per gestionar la gran i rica matriu biofísica i ambiental del territori, incorporant una visió territorial de més abast que en algunes qüestions arriba a cobrir el territori del país, atesa la coordinació del Pla amb els altres plans territorials desenvolupats.

L'estructuració de les propostes d'ordenació del Pla en el sistema d'espais oberts, el sistema urbà –els assentaments–, i les infraestructures de mobilitat –la xarxa ferroviària i la xarxa viària–, es fonamenta en una comprensió, cada cop més acurada, dels condicionants i potencials de la topologia del territori per esdevenir-ne un *canemàs territorial bàsic*. Els espais oberts són una part estructurant fonamental del territori metropolità, i dobla (passant de 103.000 h a 242.000 h) la part de superfície d'espai protegit, *per garantir la diversitat territorial, preservar la matriu biofísica, protegir els espais naturals, agraris, preservar el paisatge com a valor social i actiu econòmic del territori i moderar el consum de sòl*. Aquesta decisió potent, defineix un model de constel·lació urbana que combina els territoris urbanitzats existents amb tot un sistema urbà de densificació i compacitat urbana, orientant els nous creixements en pols nodals i les àrees de reforçament nodal metropolità. Em resulta especialment suggerent la definició de tres grans tipus de ciutat metropolitana (o s'entra a detallar-la molt i gairebé es baixa al nivell de barri, o s'opta per la definició de grans àrees homogènies): l'àrea metropolitana central, les Ciutats de l'Arc Metropolità, i els nuclis i les àrees especialitzades. I hauria de resultar especialment útil l'atribució d'unitats potencials d'habitatge en funció dels llocs de treball potencials per tal de determinar la capacitat màxima dels desenvolupaments. Però la proposta més contundent del Pla es basa en les infraestructures, un nou canemàs ordit del territori funcional. Modernitzar la xarxa de mobilitat, un dret i no una obligació, com diu el Pla, és situar el territori capital de Catalunya (i per tant

Catalunya) en el sistema de xarxes urbanes i de transport europees (internacionals, caldria dir en la memòria del Pla).

El repte recurrent: actuacions supramunicipals i governança interterritorial

Un pla ho és quan es gestiona i s'utilitza

Tanmateix el Pla, i no hauria de ser un defecte, resta obert i inacabat. Un pla, s'ha d'ocupar de l'espai, però també del temps. És en el devenir de la vida, en el funcionament del sistema, on s'han de concretar les propostes del Pla, a través de la continuïtat del planejament d'escala menuda i dels projectes concrets. I en aquest sentit, el nou pla ho serà en tant es posi en pràctica el *glissement d'échelles*, és a dir, una adequada combinació d'estratègies a gran escala i el projecte urbà de sectors específics i estratègics. És l'hora de la gestió del Pla. I gestionant el Pla és com aquest es farà realment pla; altrament es convertirà en un nou document de referència. L'aprovació l'abril de 2010 del Pla territorial metropolitana representa una fita, però no decisiva, important però escadusse- ra, i serà en la trajectòria de gestió on el coneixement i el projecte d'aquest territori prendrà la seva real dimensió i transcendència. Encara manquen moltes actuacions supramunicipals i molts pactes per a projectes interterritorials per actuar realment en l'estructuració de la metròpoli. Poso alguns exemples que especialment m'interessen: la construcció de nous carrers metropolitans intermunicipals, el desenvolupament clau d'àrees nodals com el Parc Territorial del Circuit de Velocitat de Catalunya, el desplegament eficient del Parc Aeroespacial de Viladecans... o la projectació *ex-novo* dels espais urbans que es generaran al voltant dels nous nodes de mobilitat, vinculant les actuacions plurimunicipals d'habitatge.

Així doncs, més enllà dels plans directores que determina la normativa, al meu judici caldrà treballar en els plans d'escala intermèdia (parroquials i metropolitans alhora) basats en projectes més concrets (no per àrees delimitades sinó sobre la base de projectes mixtos d'habitabilitat, activitat i mobilitat): els plans de desplegament a múltiples escales seguiran essent necessaris i evolutivament nous i renovats.

Aquell planejament metropolitana anhelat, que es materialitza ara en el Pla territorial metropolitana de Barcelona, des d'una visió moderna i dinàmica del planejament, és un estadi més de la genealogia de plans que s'han produït i que s'aniran produint per a una adequada gestió del territori metropolitana, en constant evolució, transformació i mutació. Esperem, doncs, que no es sacralitzi i s'eternitzi la seva durada.

El territori i la seva gestió, ara podríem dir, presideixen el Pla i en són els autèntics protagonistes a una escala que comença a tenir condició metropolitana; una escala que caldrà adaptar en el temps, i en conseqüència saber quan toca modificar o refer el Pla.